

ความรู้และความต้องการความรู้ด้านเทคนิคบางประการที่เกี่ยวข้องกับการถ่ายทอดเทคโนโลยีของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรประจำตำบล กรมส่งเสริมการเกษตรเพื่อการพัฒนาชนบทในภาคกลาง

Knowledge and Needs of Knowledge of Selected Aspects of Technology Transfer Techniques of District Agricultural Agent, Department of Agricultural Extension, for the Rural Development in the Central Region

พนิต เข้มทอง พีรพงศ์ ทิพนาค และ หยกฟ้า จิตรमित¹

Panit Khemtong, Peerapong Tipanark and Yokfa Jitramit

ABSTRACT

The purpose of this study was to investigate level of knowledge and needs of knowledge of selected aspects of technology transfer techniques of district agricultural agent. Simple random of 196 district agricultural agents was employed. The data was collected by using questionnaire. Statistical analysis used were percentage, mean score, and chi-square.

The results of the study revealed that a majority of district agricultural agents was male, receiving Vocational Agriculture Certificate in Plant Science. The level of knowledge received from Vocational Agriculture Certificate curriculum and training as perceived by more than half of respondents was high and intermediate respectively. As a whole, the perceptions of the respondents towards the level of knowledge of selected aspects of technology transfer techniques was low while the need of such knowledge was high, such as steps and factors affecting the change of farmers' attitudes, motivation and group dynamic. No difference between the two agricultural agent groups, above and below average service age, regarding the perceptions of needs of knowledge both in psychological and methods of teaching aspect.

According to the study conducted, it was recommended that the training curriculum should be revised by giving more concentration on extension courses. With regard to the development of Vocational Agriculture Certificate curriculum, the content both in theoretical and practical aspect should be inserted in order to be well prepared for the change leaders in the community.

¹ภาควิชาอาชีวศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงความรู้และความต้องการความรู้ด้านเทคนิคบางประการที่เกี่ยวข้องกับการถ่ายทอดเทคโนโลยีของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรประจำตำบล โดยวิธีสุ่มตัวอย่างแบบง่าย จากประชากรที่เป็นเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรประจำตำบล จำนวน 196 คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าร้อยละ คะแนนเฉลี่ย และไคสแควร์

ผลการศึกษาสรุปได้ว่า เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรประจำตำบล ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีวุฒิการศึกษาระดับอนุปริญญา สาขาพืชศาสตร์ มากกว่าครึ่งหนึ่งเล็กน้อยมีความเห็นว่า ความรู้ที่ได้รับจากการฝึกอบรม และจากสถานศึกษามีส่วนเอื้ออำนวยต่อการถ่ายทอดความรู้ในระดับมาก และระดับปานกลางตามลำดับ สำหรับด้านความรู้ด้านเทคนิคบางประการที่เกี่ยวข้องกับการถ่ายทอดเทคโนโลยี โดยส่วนรวมเจ้าหน้าที่ส่งเสริมฯ มีความรู้จากการศึกษาอยู่น้อยและมีความต้องการความรู้ด้านเทคนิคบางประการอยู่มาก อาทิ ความรู้เกี่ยวกับขั้นตอนและปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงความคิดเห็นของเกษตรกร การสร้างแรงจูงใจให้เกษตรกรเกิดการเรียนรู้ กลุ่มสัมพันธ์ ฯลฯ ความต้องการความรู้ในรายการต่าง ๆ ทั้งด้านจิตวิทยา การเรียนรู้และวิธีการถ่ายทอดความรู้ โดยความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรประจำตำบลที่มีระยะเวลาของการทำงานที่สูงกว่าและต่ำกว่าค่าเฉลี่ยไม่แตกต่างกัน

จากผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาความรู้ด้านเทคนิคบางประการที่เกี่ยวข้องกับการถ่ายทอดของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมฯ อาจทำได้โดยการปรับปรุงเนื้อหาของหลักสูตรฝึกอบรมโดยให้ความสำคัญ และเพิ่มเนื้อหาภาคปฏิบัติในหมวดวิชาส่งเสริมการเกษตรให้มากยิ่งขึ้น สำหรับหลักสูตรในสถานศึกษาก็ควรมีการสอดแทรกความรู้ ทั้งด้านทฤษฎีและปฏิบัติในเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการทำงานร่วมกับเกษตรกร ทั้งนี้

เพื่อให้ได้บัณฑิตที่มีคุณสมบัติตรงกับแผนพัฒนาชนบทที่จะต้องมีบทบาทเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงในท้องถิ่นต่อไป

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา โดยที่ประชากรส่วนใหญ่ของประเทศไทยซึ่งอาศัยอยู่ในชนบทยังต้องพึ่งงานด้านเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลักอยู่ รัฐบาลได้ตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาและเริ่มหาแนวทางพัฒนาชนบทอย่างจริงจังเมื่อต้นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฯ ระยะที่ 4 (2520-2524) แต่ล่วงมาถึงปัจจุบันความเป็นอยู่ของคนในชนบทก็ดูเหมือนว่ายังมีสภาพไม่ดีไปกว่าเดิมเท่าใด สาเหตุที่พบเป็นอุปสรรคคือ ปัญหาเกี่ยวกับการถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่เกษตรกร มีขั้นตอนในการถ่ายทอดมากเกินไป ตั้งแต่ต้นวิจัยและนักวิชาการเกษตร เกษตรอำเภอ เกษตรตำบล และเกษตรกร ทำให้รายละเอียดหรือเนื้อหาของวิชาการนั้น ๆ ขาดหายไปในแต่ละระดับ ไม่สมบูรณ์ และไม่มี การสรุปประเด็นเน้นหนักทางวิชาการ (กองแผนงานและโครงการพิเศษ 2528 : 1) ประกอบกับข้อจำกัดเกี่ยวกับเวลาและวิธีการในการฝึกอบรมตามหลักสูตรก่อนเข้าประจำการ (Pre-service training) ให้แก่เจ้าหน้าที่ส่งเสริม โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรประจำตำบล ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติการที่จำเป็นต้องได้รับความรู้พื้นฐานความรู้และประสบการณ์ก่อนที่จะออกไปทำงานใกล้ชิดกับเกษตรกรอันเป็นบุคคลเป้าหมาย จากการศึกษาและพิจารณาหลักสูตรฝึกอบรมก่อนประจำการที่กรมส่งเสริมการเกษตรได้จัดให้กับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมที่ได้รับบรรจุใหม่ นั้น พบว่าใช้เวลาค่อนข้างจำกัด ไม่เพียงพอ และเนื้อหาการฝึกอบรมก็เน้นหนักทางด้านหมวดวิชาชีพ ปศุสัตว์เบื้องต้น และประมงเบื้องต้นมากกว่าหมวดวิชาส่งเสริมการเกษตร อาจกล่าวได้ว่าการศึกษาถึงระดับความรู้และความต้องการความรู้ด้านเทคนิคที่เกี่ยวข้อง การถ่ายทอดเทคโนโลยีของ

เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรประจำตำบล อันได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับจิตวิทยาการเรียนรู้ของเกษตรกร ทักษะ ในการถ่ายทอดความรู้ ทักษะการใช้แรงจูงใจเพื่อให้เกิดการยอมรับ ตลอดจนวิธีการวัดผลประเมินผล เทคนิคเหล่านี้หากได้มีการศึกษาเพื่อหาแนวทางบรรจุ เข้าไปในหลักสูตร โดยจัดให้ผสมผสานกับความรู้ ในหมวดวิชาอื่น ๆ แล้ว จะทำให้ประสิทธิภาพในการ ถ่ายทอดวิทยาการสู่เกษตรกรเป็นไปได้อย่างสมบูรณ์ และบรรลุผล

วัตถุประสงค์

1. ศึกษาลักษณะพื้นฐานและลักษณะงานของ เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรประจำตำบล
2. ศึกษาระดับความรู้ด้านเทคนิคบางประการ ที่เกี่ยวข้องกับการถ่ายทอดเทคโนโลยีของเจ้าหน้าที่ ส่งเสริมการเกษตร
3. ศึกษาลักษณะความต้องการความรู้ด้าน เทคนิคบางประการเกี่ยวข้องกับการถ่ายทอดเทคโนโลยี ของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรประจำตำบล

การวิจัยครั้งนี้ได้รวบรวมความคิดเห็นของ เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรประจำตำบลในเรื่องของ ความรู้และความต้องการความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการ ถ่ายทอดเทคโนโลยี ซึ่งได้แก่ ความรู้ทางจิตวิทยา การเรียนรู้ของเกษตรกร ความรู้ด้านวิธีการถ่ายทอด เทคโนโลยีทางการเกษตร โดยการใช้แบบสอบถาม กับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรประจำตำบลที่ปฏิบัติงาน ในท้องที่ต่าง ๆ ในปี พ.ศ. 2530 ในเขต 8 จังหวัด ของภาคกลาง ได้แก่ นนทบุรี ปทุมธานี พระนครศรีอยุธยา สระบุรี สิงห์บุรี อ่างทอง ชัยนาท และลพบุรี โดยทดสอบสอบถามกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร ที่ปฏิบัติงาน ในเขตกรุงเทพมหานคร

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงลักษณะพื้นฐาน และลักษณะ งานของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรประจำตำบล

2. ทำให้ทราบความรู้และความต้องการความรู้ ด้านเทคนิคบางประการที่เกี่ยวข้องกับการถ่ายทอด เทคโนโลยีของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรประจำ ตำบล

3. ข้อมูลที่ได้รับอาจใช้เป็นแนวทางในการ จัดหลักสูตรการฝึกอบรม เพื่อการผสมผสานความรู้ ด้านเทคนิคบางประการในการถ่ายทอดเทคโนโลยีให้ เหมาะสมกับความต้องการ

4. เป็นแนวทางในการศึกษาความรู้ และ ความ ต้องการความรู้ด้านเทคนิคบางประการที่เกี่ยวข้องกับ การถ่ายทอดเทคโนโลยีของบุคลากร ในหน่วยงาน อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชนบท

นิยามศัพท์

“ความรู้” หมายถึง ระดับความรู้ในรายการ ต่าง ๆ ที่เจ้าหน้าที่ส่งเสริมฯ ได้รับจากสถานศึกษา หรือจากการฝึกอบรม สัมมนา หรือจากการประชุม วิทยากร

“ความต้องการความรู้” หมายถึง ระดับความ ต้องการที่จะมีความรู้ในรายการต่าง ๆ โดยคำนึงถึง สภาพความเป็นประโยชน์ที่เจ้าหน้าที่ส่งเสริมฯ จะ ต้องนำไปใช้ในการปฏิบัติงานภาคสนามจริง ๆ

การตรวจเอกสาร

ด้วยเหตุที่เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรแต่ละ อำเภอ ถูกกำหนดให้รับผิดชอบต่อจำนวนครอบครัว ในอัตราส่วน 1 ต่อ 1,000 โดยการมอบหมายให้ เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรแต่ละคนลงปฏิบัติงาน รับผิดชอบในระดับตำบล ในฐานะเจ้าหน้าที่ส่งเสริม การเกษตรประจำตำบล หรือที่เรียกว่า “เกษตรตำบล” (กองแผนงานและโครงการพิเศษ กรมส่งเสริมการ เกษตร, 2529 : 1) จึงนับได้ว่าเจ้าหน้าที่ส่งเสริมฯ มีบทบาทในการปฏิบัติงานในหน้าที่ใกล้ชิดกับเกษตรกร มากที่สุด โดยในปีพุทธศักราช 2526 ได้รับมอบจาก กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ให้เป็นผู้แทนของกระ-

ทรงฯ ในระดับตำบล ปฏิบัติงานประสานงานการพัฒนาท้องถิ่นร่วมกับ 4 กระทรวงหลัก คือ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงสาธารณสุข และกระทรวงมหาดไทย ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (กองแผนงานและโครงการพิเศษ กรมส่งเสริมการเกษตร, 2529 : 2) จะเห็นได้ว่าเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรมีภารกิจได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติค่อนข้างมาก โดยเฉพาะบทบาทเจ้าหน้าที่ฯ เฉพาะที่ต้องปฏิบัติในงานของกรมส่งเสริมฯ ซึ่งจำแนกเป็น 7 หมวด คือ 1) ด้านการวางแผน 2) ด้านการบริการส่งเสริมการเกษตร 3) ด้านการรายงาน 4) การปฏิบัติงานตามโครงการพัฒนาในเขตยากจน 5) การปฏิบัติงานตามโครงการส่งเสริมปกติ 6) ปฏิบัติงานตามโครงการพิเศษเฉพาะพื้นที่ และ 7) ด้านฝึกอบรมและประชุม จะเห็นได้ว่าการพัฒนาจะบรรลุผลตรงตามเป้าหมาย ต้องอาศัยความรู้ ความสามารถ ที่สำคัญของเจ้าหน้าที่การเกษตรประจำตำบล ซึ่งแบ่งเป็น 4 ประการใหญ่ ๆ ด้วยกันคือ 1) ความรู้เกี่ยวกับเนื้อหาที่จะถ่ายทอด (what to teach) 2) ความรู้เกี่ยวกับวิธีที่จะถ่ายทอด (how to teach) 3) ทักษะในการถ่ายทอด (teaching skill) และ 4) วิธีการเข้าถึงเกษตรกรเป้าหมาย (Methods of approach)

ดังนั้นกรมส่งเสริมการเกษตร จึงจัดฝึกอบรมตามระบบส่งเสริมการเกษตรเพื่อเพิ่มพูนความรู้ของเจ้าหน้าที่ฯ ให้ทันกับความเจริญก้าวหน้าทางวิชาการเกษตร โดยหวังผลให้เจ้าหน้าที่ฯ สามารถนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ประโยชน์ในรูปของการให้คำแนะนำช่วยเหลือเกษตรกรได้อย่างทั่วถึง จึงได้มีการปรับปรุงแก้ไขแนวทาง หรือเพิ่มประสิทธิภาพในการถ่ายทอดและรับความรู้ ดังรายละเอียดต่อไปนี้ (กองแผนงานและโครงการพิเศษ, 2529 : 1-4)

1. การสัมมนาเชิงปฏิบัติการประจำปี
2. การสัมมนาเชิงปฏิบัติการทางวิชาการ
3. การประชุมเกษตรกรอำเภอประจำเดือน
4. การฝึกอบรมและการประชุมรายบุคคล

จากบทบาทของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรประจำตำบล ซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงนั้น ภาระหน้าที่หลักของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมฯ คือ การถ่ายทอดความรู้ที่เข้าใจง่ายแก่เกษตรกร (นิตี, ม.ป.ป. : 9) และโดยลักษณะทั่วไปของผู้ทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ นั้น จะต้องมีความรู้ทั้งในด้านเนื้อหาวิชา และความรู้เกี่ยวกับเทคนิคในการถ่ายทอด เซาวลิต หุ่นแก้ว (2527 : 33) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับความต้องการในการฝึกอบรมของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร โดยสอบถามความคิดเห็นของเกษตรกรอำเภอที่มีต่อเจ้าหน้าที่การเกษตร (เกษตรตำบล) ในเรื่องของความรู้ความชำนาญที่เจ้าหน้าที่การเกษตรมีอยู่ในด้านวิชาการเกษตร และด้านส่งเสริมการเกษตร พบว่า เกษตรกรอำเภอมีความเห็นว่าเจ้าหน้าที่การเกษตรมีความรู้เพียงพอต่อการปฏิบัติงานเฉพาะด้านวิชาการเกษตร เท่านั้น ส่วนความรู้และความชำนาญด้านการส่งเสริมเผยแพร่ยังมีไม่เพียงพอต่อการปฏิบัติงาน

จากการตรวจเอกสาร จะเห็นได้ว่าบทบาทและหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรประจำตำบล ในสภาพที่เป็นจริงในขณะนี้มีความกว้างขวางจนยากต่อการปฏิบัติให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายทุกประการ ปัญหาของเจ้าหน้าที่ฯ ประการหนึ่งคือเรื่องความรู้ความสามารถมีไม่เพียงพอ อันเป็นผลมาจากกระบวนการทางการศึกษาที่ได้รับมาก่อนลงปฏิบัติงานในภาคสนาม ซึ่งหมายถึงความรู้ ความสามารถ ทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติที่ได้เรียนรู้จากสถานศึกษาและการฝึกอบรมก่อนเข้าประจำการ ทั้งในด้านเนื้อหาวิชาการเกษตร และเทคนิควิธีส่งเสริมเผยแพร่ ยังไม่อยู่ในระดับที่ทำให้เจ้าหน้าที่ฯ มีความมั่นใจในความรู้ความสามารถของตนเองได้มากพอ

วิธีดำเนินการวิจัย

คณะผู้วิจัยได้ข้อมูลจากแบบสอบถามโดยวิธีการสุ่มแบบง่าย (Simple random sampling) จากเจ้าหน้าที่การเกษตรประจำตำบลรวม 8 จังหวัด ได้แก่

นนทบุรี ปทุมธานี พระนครศรีอยุธยา สระบุรี สิงห์บุรี อ่างทอง ชัยนาท และลพบุรี จำนวน 198 คน คิดเป็นร้อยละ 98.46 ของจำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด นำข้อมูลที่ได้นำวิเคราะห์โดยใช้ค่าร้อยละ คะแนนเฉลี่ย และค่าไคสแควร์

ผลและวิจารณ์

จากการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับความรู้และความต้องการความรู้ด้านเทคนิค บางประการที่เกี่ยวข้องกับการถ่ายทอดเทคโนโลยีของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรประจำตำบล ที่ปฏิบัติงานในภาคกลาง ผลการวิจัยสรุปได้ว่า

เจ้าหน้าที่ฯ ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อายุเฉลี่ย 29.53 ปี ระยะเวลาของการทำงานอยู่ในตำแหน่งเฉลี่ย 6.35 ปี ภูมิลำเนาเดิมอยู่ในชนบทและส่วนใหญ่มีวุฒิการศึกษาระดับอนุปริญญาในสาขาพืชศาสตร์มากกว่าครึ่งหนึ่งเล็กน้อยมีความเห็นว่าความรู้ที่ได้รับจากการฝึกอบรมสัมมนามีส่วนเอื้ออำนวยต่องานถ่ายทอดความรู้ของตนเองในระดับมาก ส่วนที่ได้รับจากสถานศึกษาเดิมนั้นมีเพียงระดับปานกลาง และกว่าครึ่งเล็กน้อยเช่นกันที่ให้ความสำคัญกับงานถ่ายทอดความรู้ในระดับมากโดยวิธีการออกเยี่ยมเยียนเกษตรกรตามบ้านและไร่นา และผ่านทางเกษตรกรผู้นำ สำหรับความรู้และความต้องการความรู้เกี่ยวกับจิตวิทยาในการเรียนรู้นั้น โดยส่วนรวมจะมีความรู้อยู่น้อย และมีความต้องการความรู้อยู่มาก

ความรู้เกี่ยวกับขั้นตอนและปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงความคิดเห็นของเกษตรกร การแบ่งกลุ่มเกษตรกรตามลักษณะความยากง่ายในการรับรู้การถ่ายทอดความรู้และสำหรับความรู้และความต้องการความรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีการเกษตรก็เช่นเดียวกัน ก็จะมีความรู้อยู่น้อยและมีความต้องการความรู้อยู่มาก ตัวอย่างเช่น เทคนิคการอภิปรายแบบต่าง ๆ เทคนิคการประชุมแบบต่าง ๆ การใช้สื่อประเภทเครื่องฉาย

การศึกษาเกี่ยวกับความรู้และความต้องการด้านการถ่ายทอดของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมฯ คณะผู้วิจัยได้พิจารณาย้อนกลับถึงกระบวนการทางการศึกษา ซึ่งถือว่ามีส่วนในการเตรียมบุคคลเพื่อเข้าปฏิบัติงานถ่ายทอดในตำแหน่งเจ้าหน้าที่ส่งเสริมฯ ความรู้ความสามารถด้านการถ่ายทอดนี้อาจแยกตามแหล่งหรือวิธีการให้ความรู้ดังนี้คือ

1. ความรู้ความสามารถที่ได้รับจากสถานศึกษาแบบในระบบโรงเรียนในช่วงก่อนเข้าปฏิบัติราชการในตำแหน่งเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรประจำตำบล

จากการศึกษาพบว่า เจ้าหน้าที่ส่งเสริมฯ มีเพียง 1 ใน 3 ที่ระบุว่าความรู้ที่ได้รับจากสถานศึกษาเดิมมีส่วนเอื้ออำนวยต่อการปฏิบัติงานถ่ายทอดความรู้ได้มากและเมื่อพิจารณาประกอบกับคุณวุฒิของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมฯ ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับอนุปริญญา ในหลักสูตร ปวส. เกษตรกรรม ซึ่งเน้นให้ความรู้และทักษะทางพีชกรรม หรือสัตวบาลมากกว่าวิชาทางส่งเสริมการเกษตร ซึ่งบังคับให้เรียนเพียงวิชาเดียว ทั้งนี้เพื่อให้ตอบสนองนโยบายทักษะเยี่ยมของกรมอาชีวศึกษา การสอนในรายวิชาทางส่งเสริมการเกษตรจึงเป็นไปในลักษณะสอนภาคทฤษฎีมากกว่าให้ฝึกปฏิบัติงานภาคสนามในรูปของการทำงานร่วมกับเกษตรกร

2. ความรู้ความสามารถที่ได้รับจากการฝึกอบรมตามโครงการปรับปรุงระบบส่งเสริมการเกษตร

สำหรับความรู้ในเรื่องการถ่ายทอดที่ได้รับจากการฝึกอบรมตามโครงการปรับปรุงระบบส่งเสริมการเกษตร จำนวน 16 วิชา เช่น หลักการส่งเสริมการเกษตร การติดต่อสื่อสาร การเรียนรู้ของเกษตรกร การยอมรับปฏิบัติของเกษตรกร การบรรยายความรู้ ฯลฯ ทั้ง 16 รายวิชาดังกล่าวมีการให้ความรู้เพียงวิชาละ 1 ชั่วโมง คิดรวมแล้วทั้ง 16 วิชา จึงเท่ากับ 16 ชั่วโมง จากระยะเวลาตามโครงการ 21 วัน หรือคิดเป็นร้อยละ 10.88 (โดยประมาณ) ของเวลาทั้งหมดที่ใช้ในหลักสูตรนี้ จึงมีข้อสังเกตว่าความรู้ความสามารถของ

เจ้าหน้าที่ส่งเสริมฯ ด้านการถ่ายทอดไม่น่าจะเพียงพอ เพราะความรู้ที่ได้รับจากสถานศึกษาก่อนหน้านี้ก็ได้รับความรู้มาน้อยอยู่แล้ว

3. ความรู้ความสามารถที่เพิ่มพูนขึ้นอันเนื่องมาจากการประชุมอบรมรายปี

ผลจากการฝึกอบรมและการประชุมรายปี ที่จัดให้แก่เจ้าหน้าที่ส่งเสริมฯ ไม่ได้ผลเท่าที่ควร เกษตรตำบลรู้สึกเบื่อหน่าย ไม่แสดงออกในทางสร้างสรรค์ ทำให้เกษตรอำเภอซึ่งเป็นผู้จัดการอบรมรายปีทั้งหมดความกระตือรือร้นที่จะจัดอบรม และกลับมองเห็นว่าควรลดการอบรมรายปีลง และตัวเจ้าหน้าที่ส่งเสริมฯ เองก็มองบทบาทตนเองที่ค่อนข้างจะหนักไปในการประสานงาน มากกว่าที่จะทำหน้าที่เป็นผู้ถ่ายทอดและจากผลการศึกษาพบว่าเจ้าหน้าที่ส่งเสริมฯ ประมาณ 2 ใน 3 ใช้วิธีการถ่ายทอดความรู้โดยการออกไปเยี่ยมเยียนเกษตรกรตามบ้านและไร่นาในระดับมาก มากกว่าผ่านทางช่องทางอื่น ๆ เช่นผ่านทางเกษตรกรหมู่บ้าน การประชุมเกษตรกรที่จุดนัดพบ และการใช้สื่อชนิดต่าง ๆ สำหรับการถ่ายทอดความรู้ โดยผ่านทางเกษตรกรหมู่บ้าน หรือการประชุมเกษตรกรที่จุดนัดพบน่าจะเป็นวิธีการที่ดีเพราะทำให้สามารถถ่ายทอดความรู้แก่เกษตรกรผู้นำที่มีจำนวนไม่มากจนเกินไปได้ในพื้นที่หลาย ๆ จุด และเกษตรกรผู้ทำนั้นก็ถ่ายทอดความรู้เหล่านั้นผ่านไปยังเกษตรกรอื่น ๆ อีกทอดหนึ่ง

การทดสอบสมมติฐาน

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้ตั้งสมมติฐานเพื่อศึกษาระดับความรู้และความต้องการความรู้ด้านเทคนิคบางประการที่เกี่ยวข้องกับการถ่ายทอดเทคโนโลยีทางเกษตรของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรประจำตำบล ที่ปฏิบัติงานในภาคกลาง ดังนี้

สมมติฐานข้อที่ 1 เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร

ประจำตำบล ที่มีระยะเวลาของการทำงานต่างกัน มีความรู้เกี่ยวกับการถ่ายทอดเทคโนโลยีไม่ต่างกัน

จากผลการเปรียบเทียบระดับความรู้ด้านเทคนิคบางประการที่เกี่ยวข้องกับการถ่ายทอดเทคโนโลยีทางเกษตร ของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรประจำตำบล ที่มีระยะเวลาของการทำงานในตำแหน่งต่ำกว่าค่าเฉลี่ยและสูงกว่าค่าเฉลี่ย เฉพาะรายการความรู้ที่เกี่ยวกับวิธีการถ่ายทอดเทคโนโลยีทางเกษตรทั้ง 14 รายการนั้น พบว่ามีอยู่ 2 รายการที่ค่า x^2 ที่คำนวณได้มีค่าสูงกว่าค่าตาราง (critical value) ที่ระดับ .05 แสดงว่าเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรประจำตำบลมีระดับความรู้ที่แตกต่างกันตามนัยสำคัญทางสถิติ จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ 2 รายการดังกล่าว

สมมติฐานข้อที่ 2 เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรประจำตำบลที่มีระยะเวลาของการทำงานต่างกัน มีความต้องการความรู้เกี่ยวกับการถ่ายทอดเทคโนโลยีไม่ต่างกัน

จากผลการเปรียบเทียบระดับความต้องการความรู้ด้านเทคนิคบางประการที่เกี่ยวข้องกับการถ่ายทอดเทคโนโลยีทางเกษตรของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรประจำตำบล ที่มีระยะเวลาของการทำงานในตำแหน่งต่ำกว่าค่าเฉลี่ยและสูงกว่าค่าเฉลี่ย เฉพาะรายการความต้องการความรู้ที่เกี่ยวกับวิธีการถ่ายทอดเทคโนโลยีทางการเกษตรทั้ง 14 รายการนั้น ปรากฏว่ารายการที่ค่า x^2 ที่คำนวณได้มีค่าสูงกว่าค่าตาราง (critical value) ที่ระดับความเชื่อมั่น .05 มี 2 รายการ แสดงว่าเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรประจำตำบลที่มีระยะเวลาของการทำงานต่างกัน มีความต้องการความรู้แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ 2 รายการ และยอมรับสมมติฐาน 12 รายการ รายการที่ปฏิเสธสมมติฐาน 2 รายการนั้นได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับการติดต่อให้คำปรึกษาแก่เกษตรกรรายบุคคล และการใช้สื่อประเภทเครื่องเสียง

Table 1. Level of Knowledge about Teaching Methods of District Agricultural Agent

List of activities	Respondent (N = 196)	Level of Knowledge (%)			\bar{X}	X^2
		much	little	none		
1. Individual counseling	A	54.95	37.84	7.21	2.477	0.864 ^{NS}
	B	40.24	43.53	8.23	2.400	
2. Result demonstration	A	32.43	57.66	9.91	2.225	7.849*
	B	16.47	76.47	7.06	2.094	
3. Method demonstration	A	42.34	51.35	6.31	2.360	4.286 ^{NS}
	B	28.24	62.35	9.41	2.188	
4. Lecture techniques	A	28.83	59.46	11.71	2.171	6.039*
	B	20.00	75.29	4.71	2.153	
5. Meeting techniques	A	22.52	67.57	9.91	2.126	2.252 ^{NS}
	B	14.12	74.12	11.76	2.024	
6. Discussion techniques	A	16.22	70.27	13.51	2.027	1.394 ^{NS}
	B	12.94	77.65	9.41	2.035	
7. Leadership training techniques	A	23.42	67.57	9.01	2.144	1.171 ^{NS}
	B	18.82	68.24	12.94	2.059	
8. Field trip techniques	A	26.13	60.36	13.51	2.126	0.569 ^{NS}
	B	22.35	61.18	16.47	2.059	
9. Audio media utilization	A	28.83	54.05	17.12	2.117	3.490 ^{NS}
	B	17.65	60.00	22.35	1.953	
10. Visual media utilization	A	18.02	60.36	21.62	1.964	0.897 ^{NS}
	B	17.65	65.88	16.47	2.012	
11. Brochure production	A	25.23	60.36	14.41	2.108	2.669 ^{NS}
	B	25.88	67.06	7.06	2.188	
12. Poster production	A	32.43	48.65	18.92	2.135	5.894 ^{NS}
	B	34.12	58.82	7.06	2.271	
13. Leaflet production	A	32.43	56.76	10.81	2.216	0.27 ^{NS}
	B	35.29	55.29	9.42	2.259	
14. Conducting exhibition	A	18.92	67.57	13.51	2.054	0.399 ^{NS}
	B	16.47	71.76	11.77	2.047	

A = Agricultural agent group with below average service age

B = Agricultural agent group with above average service age

Table 2. Level of Needs of Knowledge about Teaching Methods of District Agricultural Agent

List of activities	Respondent (N = 196)	Level of needs of knowledge (%)			\bar{X}	X ²
		much	little	none		
1. Individual counseling	A	55.86	21.62	22.52	2.333	9.948*
	B	47.06	41.18	11.76	2.353	
2. Result demonstration	A	67.57	21.62	10.81	2.568	5.892 ^{NS}
	B	60.00	35.29	4.71	2.553	
3. Method demonstration	A	62.16	27.93	9.91	2.522	0.593 ^{NS}
	B	57.65	29.41	12.94	2.447	
4. Lecture techniques	A	67.57	21.62	10.81	2.568	0.866 ^{NS}
	B	71.76	21.18	7.06	2.647	
5. Meeting techniques	A	72.07	17.12	10.81	2.613	1.435 ^{NS}
	B	70.59	22.35	7.06	2.635	
6. Discussion techniques	A	72.07	20.72	7.21	2.649	0.731 ^{NS}
	B	67.06	25.88	7.06	2.600	
7. Leadership training techniques	A	64.86	27.03	8.11	2.567	1.840 ^{NS}
	B	72.94	10.82	8.24	2.647	
8. Field trip techniques	A	68.47	17.12	14.41	2.540	2.870 ^{NS}
	B	61.18	27.06	11.76	2.494	
9. Audio media utilization	A	71.17	16.22	12.61	2.586	8.093*
	B	59.99	32.95	7.06	2.529	
10. Visual media utilization	A	72.97	17.12	9.91	2.631	3.018 ^{NS}
	B	65.88	27.06	7.06	2.588	
11. Brochure production	A	67.57	23.42	9.01	2.586	3.290 ^{NS}
	B	61.18	21.18	17.64	2.435	
12. Poster production	A	61.26	28.83	9.91	2.514	1.288 ^{NS}
	B	54.12	31.76	14.12	2.400	
13. Leaflet production	A	63.06	24.32	12.62	2.505	1.208 ^{NS}
	B	55.29	29.42	15.29	2.400	
14. Conducting exhibition	A	71.17	19.82	9.01	2.622	0.227 ^{NS}
	B	68.23	21.18	10.59	2.576	

A = Agricultural agent group with below average service age

B = Agricultural agent group with above average service age

สรุปและข้อเสนอแนะ

เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรประจำตำบล ถือได้ว่าเป็นผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลงเพราะเป็นผู้ปฏิบัติงานในระดับล่างที่มีความใกล้ชิดกับเกษตรกรมากที่สุด เกษตรกรจะมีการเปลี่ยนแปลงมากหรือน้อย ช้าหรือเร็ว จึงขึ้นกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมเป็นสำคัญฉะนั้นจึงขอเสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางในการพิจารณาปรับปรุงดังต่อไปนี้

1. กรมส่งเสริมการเกษตร ควรได้มีการพิจารณาปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาอบรมเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรฯ ก่อนที่จะเข้ามาประจำการและการประชุมรายปักษ์ในระหว่างประจำการใหม่ โดยเพิ่มสัดส่วนของหมวดวิชาส่งเสริมการเกษตรหรือการถ่ายทอดความรู้ให้มากขึ้น โดยเฉพาะควรเน้นในเรื่องของความรู้เกี่ยวกับขั้นตอน และปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงความคิดเห็นของเกษตรกร การแบ่งกลุ่มเกษตรกรตามลักษณะความยากง่ายในการรับการถ่ายทอดความรู้ การสร้างแรงจูงใจให้เกษตรกรเกิดการเรียนรู้ การสร้างกลุ่มหรือกลุ่มสัมพันธ์ การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้สัมพันธ์กับประสบการณ์ของเกษตรกร เทคนิคการอภิปราย เทคนิคการประชุม การจัดนิทรรศการ เทคนิคการฝึกอบรมเกษตรกรและเกษตรกรผู้นำ และเทคนิคการบรรยาย เป็นต้น ซึ่งเจ้าหน้าที่ส่งเสริมฯ มีความรู้ในรายการดังกล่าวอยู่น้อย และมีความต้องการ

2. สถาบันการศึกษาต่าง ๆ ที่ทำหน้าที่ผลิตกำลังคนทางด้านการศึกษาของประเทศทั้งในระดับอนุปริญญาและปริญญาตรี ควรได้มีการพิจารณาทบทวนหรือปรับปรุงหลักสูตรการผลิตใหม่ด้วยการให้ความสำคัญและจัดให้มีรายวิชาในลักษณะที่จะเอื้ออำนวยต่อการให้ผู้เรียนออกไปทำงานร่วมกับเกษตรกรในชนบท โดยอาจจะสอดแทรกเนื้อหาที่มีความสัมพันธ์กันระหว่างภาคทฤษฎีและภาคสนาม เช่น การศึกษาแบบ case study หรือการฝึกการทำงานร่วมกับเกษตรกรโดยอาศัยหลักของการพัฒนา

ชนบทและการสร้างผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลง เพื่อให้คนในชนบทได้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น การจัดรายวิชาในลักษณะดังกล่าวเพิ่มเติมจากเนื้อหาวิชาการเกษตรขึ้นมาในหลักสูตรนี้ คาดว่าจะช่วยสร้างความมั่นใจให้กับผู้เรียนที่มีความคิดที่จะออกไปทำงานร่วมกับเกษตรกรในชนบทได้มากยิ่งขึ้น

3. กรมส่งเสริมการเกษตร ควรได้มีการพิจารณาทบทวนบทบาทและภาระงานหลักของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรฯ ใหม่ เพื่อไม่ให้เกิดภาพที่สับสนในการทำงาน เพราะการได้ทราบบทบาทและภาระงานหลักที่เจ้าหน้าที่จะต้องกระทำในฐานะผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่แท้จริงแล้ว การกำหนดขอบเขตของงาน เป้าหมายและวิธีการปฏิบัติงานเพื่อให้บรรลุผลตามเป้าหมายนั้น ก็จะมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น อันเป็นผลให้การดำเนินงานส่งเสริมการเกษตรมีประสิทธิภาพมากขึ้น

4. กรมส่งเสริมการเกษตร และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการใช้งานเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรฯ ในระดับต่าง ๆ ควรได้มีการพิจารณาและทบทวนร่วมกันว่าจะให้เจ้าหน้าที่ได้แสดงบทบาทและมีภาระงานมากน้อยในส่วนใด โดยคำนึงถึงงานหลัก งานรอง หลักการ วิธีการ และระยะเวลาที่มีความเป็นไปได้สูงที่จะสามารถปฏิบัติงานนั้นได้ผลสำเร็จ เพื่อการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นของเกษตรกร

5. กรมส่งเสริมการเกษตร ควรมีการประเมินผลการปฏิบัติงานในส่วนที่เกี่ยวข้องกับงานส่งเสริมการเกษตรของเจ้าหน้าที่อย่างใกล้ชิดเป็นระยะ เพื่อจะได้นำผลมาพิจารณาแก้ไขและปรับปรุงงานการส่งเสริมให้ได้ผลดียิ่งขึ้น โดยเฉพาะในด้านการเลือกใช้ช่องทางการถ่ายทอดการคัดเลือกเกษตรกรผู้นำ วิธีการถ่ายทอด และในด้านความรู้ความสามารถทางการถ่ายทอดของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรเอง

6. สำหรับผู้ที่ทำการวิจัยในครั้งต่อไป คณะผู้วิจัยใคร่เสนอแนะให้ทำการศึกษาวิจัยความต้องการขององค์กรเปรียบเทียบกับความต้องการของเจ้าหน้าที่

ส่งเสริมการเกษตรฯ ควบคู่กัน เพราะผลจากการวิจัยจะทำให้ทราบถึงความสัมพันธ์ของความต้องการว่าเป็นไปในทิศทางใด จะเป็นประโยชน์ทำให้เจ้าหน้าที่มีการปรับปรุงความรู้ความสามารถของตนเอง และกำหนดแนวทางทำงานให้เป็นไปตามที่องค์การต้องการได้ถูกต้องต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กรมส่งเสริมการเกษตร. กองแผนงานและโครงการพิเศษ. ๒๕๒๘. *แนวทางการฝึกอบรมตามระบบการส่งเสริมการเกษตร*. (อัครำเนา)

กรมส่งเสริมการเกษตร. กองแผนงานและโครงการพิเศษ. ๒๕๒๙. *รายงานผลการศึกษาวิจัยเรื่องการศึกษาภารกิจของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรประจำตำบลตามที่ได้รับมอบหมายกับที่ปฏิบัติจริง*. (อัครำเนา)

ชาวลิต หุ่นแก้ว. ๒๕๒๗. *การศึกษาค้นคว้าความต้องการในการฝึกอบรมของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรในระดับอำเภอในภาคตะวันตก*. กรุงเทพฯ : วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
 นิตี จิตรภักดี. ม.ป.ป. "หลักการส่งเสริมการเกษตร". ใน *หลักสูตรการส่งเสริมการเกษตรสำหรับนักวิชาการเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร*. น.๑-๑๑ (อัครำเนา)